

מקורות התורה

26 - כתב עברי וכתב אשורי

מכללת מבשרת ירושלים

Use the Rashi given to assist with sources 1, 3 and 5

1. אמר **מר זוטרא** ואיתימא **מר עוקבא**: בתחלה ניתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקודש, חזרה וניתנה להם בימי עזרא בכתב אשורית ולשון ארמי. ביררו להן לישראל כתב אשורית ולשון הקודש, והניחו להדיוטות כתב עברית ולשון ארמי. מאן הדיוטות? - אמר רב חסדא: כותאי. מאי כתב עברית? - אמר **רב חסדא**: כתב ליבנאה. תניא, **רבי יוסי** אומר: ראוי היה עזרא שיתנתן תורה על ידו לישראל, אילמלא קדמו משה. ואף על פי שלא ניתנה תורה על ידו, נשתנה על ידו הכתב. שנאמר (עזרא ד:ז) **וַיִּכְתֹּב הַנִּשְׁתָּנָה כְּתוּב אַרְמִית וּמִתְּרָגְמָא אַרְמִית** וכתב (דניאל ח:ח) **וְלֹא-כְהִלִּין כְּתָבָא לְמַקְרָא וּפְשָׁרָה לְהוֹדְעָה לְמַלְכָּא**. וכתב (דברים יז:י) **וְכָתַב ... אֶת-מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת** - כתב הראוי להשתנות. למה נקרא אשורית - שעלה עמהם מאשור

סנהדרין כא:

2. **כתב עברי** - של בני עזר הנכר. **ליבנאה** - אותיות גדולות, כעין אותן שכותבין בקמיעות ומזוזות. **וכתב הנשתון** - כתב שנשתנה, והאי קרא בעזרא כתיב, שהיו כותבין בימיו כתב משונה שנשתנה על ידי מלאך שכתב מנח מנח תקל ופרסין בימי דניאל, כתב דארמי ולשון ארמי, ואומר לא כהלין כתבא למיקרא דכיון שחטאו לא היו יכולין לקרות כתב שכתב המלאך בימי בלשאר, והיו שם יהודים הרבה, שמע מינה נשתנה להם אותו כתב באותו היום **את משנה התורה** - רמז לנו משה רבינו שכתב שבימיו עתיד להשתנות מן עברי לאשורית שנתן להם בימי דניאל, וזא עזרא וכתב זו את התורה בכתב אשורית.

רש"י שם

This (and source 5) is a continuation of source 1

3. תניא, **רבי** אומר: בתחלה בכתב זה ניתנה תורה לישראל, כיון שחטאו - נהפך להן לרועץ, כיון שחזרו בהן - החזירו להם למה נקרא שמה אשורית - שמאושרת בכתב.

סנהדרין כב.

4. **בכתב זה נתנה תורה לישראל** - בימי משה, ולמה לא כהלין כתבא למקרא - דכיון שחטאו בצית ראשון וזו את התורה נהפך להם לרועץ לשון תרעץ אויב (שמות טו) - ששכחוהו

רש"י שם

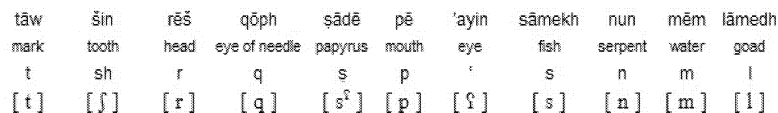
5. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי אליעזר בן פרטא שאמר משום **רבי אלעזר המודעי**: כתב זה לא נשתנה כל עיקר, שנאמר (שמות כז:י) **וְיִי הָעִמָּדִים**. מה עמודים לא נשתנו - אף וויס לא נשתנו. ואומר (אסתר ח:ט) **וְאֶל-הַיְּהוּדִים כְּכֻתָּבָם וְכָל-שִׁנְיָם**. מה לשונם לא נשתנה - אף כתבם לא נשתנה

סנהדרין כב.

6. **ווי העמודים** - יתדות כסף העשוין כמין אונקליות, וקצעים בעמודים שזכר תוחזין לולאות קלעי החצר והמסך, וכל אונקליות דומין לוויין, אלמלא בימי משה עשוין כוויין כגון שלנו

רש"י שם

- Summarize the 3 positions which Chazal propose on Ktav Ivri and Ktav Ashuri.
- According to each, what was the ORIGINAL Torah given in?

המאה דר' ובל	כחובת	800 בקירוב	סומרון	140 בקירוב	קיסום	מך המא הזי	שלוח	כחובת
	משע	810 בקירוב	חרבי					

K G Δ E Y I ⊕ Z √ S F O J W P Q W X	K G Δ E Y I ⊕ Z √ S F O J W P Q W X	K G Δ E Y I ⊕ Z √ S F O J W P Q W X	K G Δ E Y I ⊕ Z √ S F O J W P Q W X	K G Δ E Y I ⊕ Z √ S F O J W P Q W X
---	---	---	---	---

מנחות כט:

שבת קד.

- Which of the 3 opinions in the Gemara above does this support?
- Which luchot is this source referring to? First, second or both?

9. אמר רבי לוי מאן דאמר לרעץ ניתנה התורה עי"ן מעשה ניסים. מאן דאמר אשורי ניתנה התורה סמ"ך מעשה ניסים

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת מגילה פרק א הלכה ט

- What does the ayin look like in Ktav Ashuri (ra'atz)

10. ואין הלכה כמר עוקבא דהא קיימא כתנאי ולא כר' יוסי אלא קי"ל כך שכתב זה ניתן למשה בסיני כדאמרינן מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין וכן ווי העמודים ואין הלכה כמותו שנשתנה אלא כר' אלעזר המודעי דאמר כתב זה לא נשתנה כל עיקר מעולם. דר' אלעזר המודעי לגבי הני רב הוא ולית הלכתא כתלמיד בהדי רב. וכן הלכה כר' אלעזר המודעי וקי"ל כר' אלעזר המודעי שאמרו משמו כי כתב זה לא נשתנה כל עיקר

רבינו חננאל סנהדרין כב.

11. ואמר רבי ירמיה ואיתימא רבי חייא בר אבא: מנצפ"ך צופים אמרום. - ותסברא? והכתוב: אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה! אלא שכחום וחזרו ויסדום

מגילה ב:

12. וזה תימא גדול שיהיה הכתב הזה המאושר שיש בכל קוץ וקוץ ממנו תלי תלים של הלכות יסודות התורה כתב של בני אשור ויהיו הלוחות מכתב עברי! ועוד בכתב עברי מה נס היה במ"ם וסמ"ך? אבל ודאי אין ספק שזה הכתב הנקרא אשורית הוא כתב הקדש שבלוחות ועל שם כך נקרא קדש, וכן לשון הקדש, ומעולם לא נראה הכתב ההוא אלא בלוחות, אבל לשון הקדש כבר נודע לאבות ובני ישראל קודם מתן תורה ובו השם מדבר עם נביאיו וקדושי. ואעפ"כ מתוך תומת וקדושת הכתב ההוא באותן הימים לא היו כותבין אותו אפילו בספרים שכותב המלך או כל אחד ואחד לעצמו אלא היו כותבין אותו בכתב עברי. וזה שכשנגזר הארון שכחום לאותיות מנצפ"ך, וכשגלו לאשור וידעו בני אשור כתב זה נטלוהו להם או שהיה אצלם קודם לכן שנודע להם מספרי הקדש מלבד כתב שלהם או שהיה להם וחמדו אותו, ובני ישראל הורגלו בו עמהם משם ואילך וזהו שעלה מאשור. ובימי עזרא ניתן להם לכתוב ס"ת ושאר כתובים וכדייקין מדכתיב וכתב הנשתון וזה נ"ל נכון וברור, ולפי זה אין במה ששינה עזרא את הכתב לכתוב ספרי תורה בכתב הקדש שום חדוש על התורה שהרי הכתב הזה כבר היה ידוע וניתן לנו בלוחות הברית

חידושי הריטב"א מגילה ב:

- Does this Ritva fit only some or all of the opinions seen in the Gemara above?
- According to the Ritva, which script was used on the luchot? Which script was used for the original sifrei Torah
- Which script has final letters? When were they forgotten?
- So what in the end did Ezra restore/innovate?

13. וכאשר עלו מבבל ראו לעשות זכר לגאולה השנית ועשו זה בשני דברים, האחד שהניחו כתב עברי ובחרו להם כתב אשורי זכר שגלו אל אשור ונגאלו משם, וכן אמרו רבותינו ז"ל בתוספתא דמסכת סנהדרין, למה נקרא שמו אשורית שעלה עמהם מאשור, רבי אומר בכתב זה נתנה תורה לישראל וכו' ידוע הוא שאין דברי רבי שהוא יחיד במקום דברי חכמים כלום. ועוד דבגמרא סנהדרין פרק כהן גדול פירשו האמוראים דברי חכמים, שכך אמרו שם אמר רב חסדא אמר מר עוקבא בתחלה נתנה תורה לישראל בכתב עברי ולשון הקדש, כיון שעלו בני הגולה בימי עזרא ביררו להם כתב אשורי ולשון הקדש והניחו להדיוטות כתב עברי, כלומר לכותבים שהיו דרין אז בארץ ישראל, קודם שעלו הם הניחו להם כתב עברי ולשון ארמי

ספר העיקרים מאמר ג פרק טז

- Which of the 3 opinions is the Sefer Halkarim inclined to follow?

14. צרכני השם עד כה שזכיתי וזאתי לעכב ומלאתי שם ציד זקני הארץ מטבע כסף מפותח פתוחי חותם, מזלו האחד כעין מקל שקד ומזלו השני כעין ללוחית, וזשני הצדדים סביב כתב מפותח צלר היטב. והראו הכתב לכותיים וקראוהו מיד, כי הוא כתב עברי אשר נשאר לכותיים כמו שמוזכר בסנהדרין, וקראו מן הצד האחד 'שקל השקלים', ומן הצד השני 'ירושלים הקדושה'

פי' הרמב"ן על חומש הערה בענין השקל

- Who did the Ramban consult to decipher the coin that he found in Acco?¹

1. Note that, based on this find, the Ramban goes on to decide like Rashi regarding the weight of the Shekel and not like the Rif, whose opinion he had originally followed. This has significant implications for the use of archeology in halachic decision making and general Torah thought. For a fuller discussion on this issues see the following article by Rabbi Chaim Jachter: www.koltorah.org/ravj/14-22%20The%20Role%20of%20Archeology%20in%20Halachic%20Decision%20Making%201.htm

15. ומה שאמרו רבותינו ז"ל מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים, אפשר שאמרו כן לפי דעת רבי שסובר שהלוחות היו כתובים בכתב אשורית, או לפי שסברתם היא גם כן שהלוחות היו כתובים בכתב אשורית אף על פי שהכתב הנהוג באומה אז היה עברי. ואולי לא אמרו כן על מ"ם וסמ"ך שבידינו היום, אבל לפי שבכתב עברי שהלוחות היו כתובות בו היו המ"ם והסמ"ך סתומות או אותיות אחרות דומות למ"ם וסמ"ך כמו שהן בכתב אשורית שבידינו היום, אמרו כן. תדע שהרי רב חסדא שאמר מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין הוא עצמו אמר שנשתנה הכתב

ספר העיקרים מאמר ג פרק טז

- According to the Sefer Halkarim, which script were the Luchot written in?

16. ולכן אני אומר במחילה מרבוותן כי לפי דעת ר' יוסי והנמשכים אחריו שאמרו בכתב עברי ניתנה התורה מודים הם שהלוחות הראשונים היו כתובים בכתב אשורית בציורין ורמזיהם עקומות וכפופות כי מעשה הלוחות והמכתב הראשון והלשון היה קדש קדשים. וכשירד משה מן ההר והלוחות בידו וירא את העגל ומחולות פרחו האותיות מרוב קדושתן וחזרו למקום אצילותן ונשארו הלוחות כגוף בלא נשמה ונשברו. וטעמו של דבר כי האותיות כל אחת ואחת מהם מורה על סוד יחודו ית' וכיון שעבדו עבודה זרה ושתפו אחר דכתיב אלה אלהיך ישראל לא היו ראויים לאותו כתב הקודש המורה על יחוד שמו ית'. אחר"כ כתב את הלוחות השניות בלשון שהיו הם מכירין שהוא כתב עברי שאין בו קדושה וזהו שאמרו בירושלמי תניא ר' יוסי אומר ברעץ ניתנה התורה וקרא לכתב עברי 'רעץ' מלשון תרעץ אויבך, לפי שעבדו עבודה זרה ורעץ היה להם שאבדו אותו הכתב הקודש. והיינו דכתיב וכתבתי על הלוחות את הדברים אשר היו - משמע הדברים אשר היו אבל לא הכתב בעצמו. וזהו שכתב בלוחות הראשונים והמכתב מכתב אלהים הוא מכתב אלהים ממש ובלוחות השניות כתיב כתוב לך את הדברים האלה וכו'. ומרע"ה היה מכיר את הכתב הזה שראה אותו בלוחות וידע סודותיו וצורותיו ומסר אותו ליחידי סגולה על פה אבל הלוחות וס"ת הנתון בארון ותפילין ומזוזות הכל היה בכתב עברי

ש"ת רדב"ז חלק ג סימן תמב

- How does the Radvaz explain the sugya? What was the script on the first and second luchot?²

Who's Who

Rabbeinu Chananel	11C, North Africa
Ritva	Rabbi Yom Tov Asevilli, 13/14C Spain
Sefer HaIkarim	Rav Yosef Albo, 15C Spain
Radvaz	Rabbi David Ibn Zimra, 15/16C, Spain/Israel

2. See the rest of that teshuva for a detailed analysis of the whole issue, include an explanation of why Daniel was able to read the 'writing on the wall' but no one else could.

Appendix 1 - The Symbol of Life

17. וְלִקְחֹתָ אֶת שֵׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְיִצְקֶתָ עַל רֹאשׁוֹ וּמִשְׁחָתָ אֹתוֹ

שמות כט:

18. כיצד מושחין? כמין 'כל' מאי כמין כי? אמר רב כהנא: כמין כי יוני

מנחות עה.

19. כיצד מושחין את הכהן? צק את השמן על ראשו וסך ממנו על גבי עיניו כמין כי יונית כזה X שנאמר ויצק משמן המשחה על ראש אהרן וימשח אותו לקדשו ומלכי בית דוד מושחין אותן כמין נזר על ראשו

רמב"ם הלכות כלי המקדש פרק א הלכה ט

20. וַיֹּאמֶר ה' אֵלָיו עֲבֹר בְּתוֹךְ הָעִיר בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַם וְהִתְוִיחַ תָּו עַל-מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים הַנֹּאֲנָחִים וְהַנֹּאֲקִים עַל כָּל-הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ

יחזקאל ט:ד

21. (ד) והתוית תו - ורשמת רושם: על מצחות האנשים - הדיקים כדי להיות לזאת שלא יפגעו צם המשחיתים:

רש"י שם

- What is a 'tav'? Which letter is it? What does it look like in Ktav Ashuri

Can you read this??

Appendix 2 - The Shomronim³

- Living today in the North of the Shomron in 'Shomronim', near Har Beracha, and in Tel Aviv
- Are descended from the Kutim, brought by the Assyrians into the areas of the 10 tribes after the expulsion

22. וַיָּבֹא מֶלֶךְ־אֲשׁוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּחָהּ וּמִעֵנָא וּמִחֻמָּת וּסְפָרְנִים וַיָּשֶׁב בְּעָרֵי שְׁמֶרֶן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־שְׁמֶרֶן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֶיהָ: וַיַּחֲלֹט שְׁבָתָם שָׁם לֹא יָרְאוּ אֶת־ה' וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת־הָאֲרִיֹּת וַיַּחֲיוּ הָרְגִים בָּהֶם

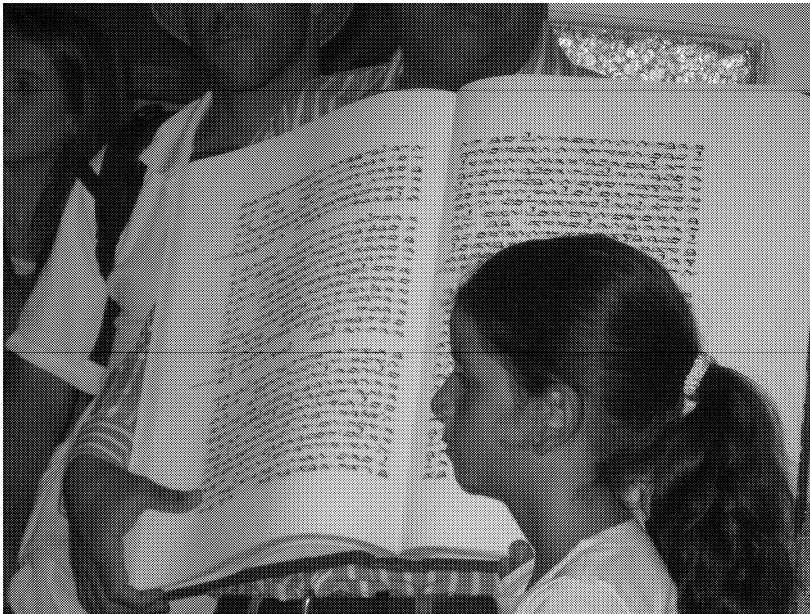
מלכים י:כד-כה

- Do not have Torah Shebe'al Peh (although interpret in their own way) and made some changes to the text of the Torah She Bichtav, in particular the switch of Har Gerizim for Har Eval in Devarim 27:4

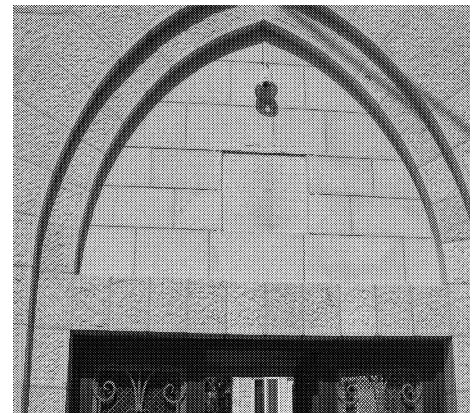
23. אמר ר' אלעזר בר' שמעון נמיתי לסופרי כותים זייפתם תורתכם ולא הועלתם לעצמיכם כלום. שכתבתם בתורתכם אצל אלוני מורה שכם. והלא ידוע שהוא שכם אלא שאין אתם דורשין לגזירה שוה ואנו דורשין לגזירה שוה. נאמר כאן אלוני מורה ונאמר להלן אלוני מורה. מה אלוני מורה האמור להלן שכם אף אלוני מורה האמור כאן שכם

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת סוטה פרק ז הלכה ג

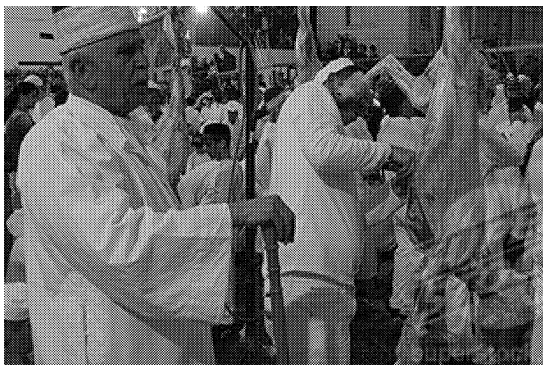
- Celebrate Pesach with the sacrifice of a lamb on Har Gerizim

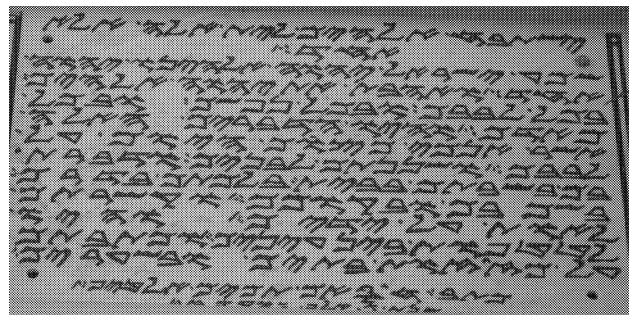
Samaritan family and Bible

'Mezuzah' over the door of a Samaritan House

Samaritan Pesach service

Text in the Samaritan 'mezuzah'

3. See also <http://www.jewishencyclopedia.com/articles/13059-samaritans#429> and <http://www.yeshiva.co/midrash/shiur.asp?id=2567>